

Stavovi učitelja povijesti redovnih osnovnih škola prema integriranim učenicima oštećena sluha i učenicima s poremećajima govorno - jezične komunikacije te specifičnim teškoćama u učenju

---

Dulčić, Adinda; Bakota, Koraljka

Source / Izvornik: *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 2008, 44, 31 - 50

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:257:121857>

Rights / Prava: [Attribution-NoDerivatives 4.0 International](#)/[Imenovanje-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

Repository / Repozitorij:

[SUVAG Polyclinic Repository](#)

STAVOVI UČITELJA POVIJESTI REDOVNIH OSNOVNIH ŠKOLA PREMA INTEGRIRANIM UČENICIMA OŠTEĆENA SLUHA I UČENICIMA S POREMEĆAJIMA GOVORNO - JEZIČNE KOMUNIKACIJE TE SPECIFIČNIM TEŠKOĆAMA U UČENJU

ADINDA DULČIĆ, KORALJKA BAKOTA
Poliklinika SUVAG, Zagreb

Primljeno: 14.11.2007.
Prihvaćeno: 8.04.2008.

Izvorni znanstveni rad
UDK: 376.33

Sažetak: U radu su prikazani rezultati analize stavova učitelja povijesti osnovnih redovnih škola sjeverozapadne Hrvatske prema integriranim učenicima oštećena sluha i učenicima s poremećajima govorno-jezične komunikacije te sa specifičnim teškoćama u učenju. Ispitivanjem je obuhvaćeno 78 učitelja povijesti nekih redovnih osnovnih škola sjeverozapadne regije Republike Hrvatske: Grad Zagreb - Zapad, Ivanić Grad, Zaprešić i Sisak.

Iz dobivenih rezultata razvidno je da su prema procesu integracije izraženi najpovoljniji stavovi, ali su znatno nepovoljniji prema uvjetima rada i provedbi edukacijske integracije. Dakle, analiza dobivenih rezultata ukazuje da učitelji povijesti imaju pretežno nepovoljne stavove prema uvjetima rada i provedbi nastave u kojima se odgojno - obrazovna integracija provodi. Rezultati usporedbe stavova učitelja povijesti iz različitih regija pokazuju da su rezultati uzoraka uglavnom ujednačeni, tj. da uglavnom nema statistički značajne razlike.

Statistički značajna razlika za neke varijable dobivena je na uzorku ispitanika u sjeverozapadnoj Hrvatskoj unutar Zagrebačke županije.

Ključne riječi: stavovi učitelja povijesti, učenici oštećena sluha, učenici s poremećajima govorno-jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju

UVOD

Gotovo sve definicije stavova slažu se oko tvrdnje da su stavovi trajni sustavi pozitivnog ili negativnog ocjenjivanja, osjećanja i tendencije da se poduzme akcija za, ili protiv - u odnosu na različite objekte.

Stav je stečena, stabilna i relativno trajna struktura (Kljajić, prema Petz i dr.,1992).

Oblikuje se na temelju posrednih ili neposrednih iskustava u kontaktu s objektom u procesu socijalizacije.

Uloga učitelja u školovanju učenika je od izuzetne važnosti jer učitelj nije samo osoba koja podučava, nego svojim moralnim i etičkim vrijednostima utječe na oblikovanje osobnosti učenika. Svojim stavovima može pozitivno ili negativno usmjeriti stavove učenika, roditelja i drugih učitelja.

U radu se ispituju stavovi učitelja prema tri skupine učenika: učenicima oštećena sluha, učenicima s poremećajima govorno - jezične komunikacije i učenicima sa specifičnim teškoćama u učenju.

Korespondencija: Dr.sc. Adinda Dulčić, Poliklinika SUVAG, Ljudevita Posavskog 10, 10000 Zagreb. E-mail: adulcic@suvag.hr

Oštećenje sluha može se definirati kao nemogućnost ili smanjena mogućnost primanja, provođenja i registriranja slušnih podražaja zbog urođenih ili stečenih oštećenja, nerazvijenosti ili umanjene funkcionalnosti slušnog organa, slušnog živca ili slušnih centara u mozgu. Težina i opseg posljedica oštećenja sluha ovise o uzroku oštećenja sluha, dobi u kojoj je oštećenje sluha nastupilo, o psihofizičkoj strukturi osobe i utjecaju socijalne sredine (Radovančić, 1995).

Specifični poremećaji razvoja govora i jezika su poremećaji izgovora glasova, zamjene ili dodavanja glasova, mucanje, disfonija, nazalni izgovor, nerazumljiv izgovor.

Jezične teškoće uključuju: siromašan rječnik, teškoće imenovanja, odnosno dosjećanja poznatih riječi, narušenu organizaciju rečenice, teže usvajanje gramatičkih i pravopisnih pravila, produljeno vrijeme reakcije zbog teškoća u slušnom i kognitivnom procesiranju, teškoće u usvajanju simbola i dimenzije prostora i vremena, teškoće u razumijevanju govora i pisma, teškoće u formiranju govornog i pismenog izraza (MKB - 10, 1994).

Specifične teškoće u učenju su smetnje u području: čitanja (disleksija, aleksija), pisanja (disgrafija, agrafija) računanja (diskalkulija, akalkulija) (Pravilnik, 1991).

U Orijentacijskoj listi vrsta i stupnjeva teškoća u razvoju koja je sastavni dio Pravilnika o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, nalaze se u istoj kategoriji poremećaji govorno-glasovne komunikacije i specifične teškoće u učenju (Pravilnik, 1991). Rješenja o obliku školovanja učenika s teškoćama u razvoju donose se na temelju spomenutog Pravilnika i Orijentacijske liste. Sukladno Orijentacijskoj listi vrsta i stupnjeva teškoća u razvoju s kojom su učitelji redovnih škola upoznati, u ovom se radu ove dvije vrste oštećenja razmatraju u istoj skupini poteškoća.

Naime, poremećaji govorno - jezične komunikacije i specifične teškoće u učenju uključuju vrlo različite entitete, ali se manifestiraju sličnim poteškoćama tijekom usvajanja odgojno - obrazovnih sadržaja.

Stoga se u ovom radu poremećajima govorno - jezične komunikacije smatraju oni poremećaji

kod kojih je otežana, ili ne postoji komunikacija govorom zbog trajnih organskih i funkcionalnih promjena u centralnom i perifernom neuromuskulatomnom sustavu. Ti poremećaji obuhvaćaju područja: glasa, govora, jezika, čitanja, pisanja i računanja.

Dosadašnja istraživanja

Stančić (1982) sa suradnicima ispitivao je stavove učitelja prema odgojno-obrazovnoj integraciji djece s teškoćama u razvoju.

Dobiveni rezultati su pokazali da nastavnici nemaju povoljne stavove prema odgojno-obrazovnoj integraciji djece s teškoćama u razvoju.

Učitelji su izrazili povoljnije stavove prema integraciji tjelesno invalidne djece, zatim slijepe i gluhe djece, a najnepovoljnije stavove su izrazili prema odgojno-obrazovnoj integraciji mentalno retardirane djece.

Radovančić (1985) je analizirao stavove učitelja i defektologa prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika oštećena sluha.

Rezultati su pokazali da statistički značajan postotak učitelja redovnih škola, ali i defektologa, nema povoljne stavove prema integraciji djece oštećena sluha. Defektolozi su ipak imali nešto povoljnije stavove od učitelja redovnih škola. Najnepovoljnije stavove imali su učitelji sa širem gradskog područja Zagreba. Najvjerojatniji razlozi ovakvih rezultata su nedovoljna informiranost učitelja i nedovoljno iskustvo u radu s djecom oštećena sluha.

Radovančić (1994) objašnjava rezultate ispitivanja stavova učitelja redovnih osnovnih škola, koji imaju iskustva u radu s integriranim učenicima oštećena sluha, prema odgojno-obrazovnoj integraciji tih učenika oštećena sluha. Istraživanje je potvrdilo dotadašnja istraživanja koja ukazuju na nepovoljne stavove učitelja redovitih osnovnih škola prema procesu odgojno-obrazovne integracije učenika oštećena sluha.

Istraživanje stavova učenika koji čuju prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika oštećena sluha provela je Uzelac (1989). Na uzorku učenika koji čuju (N=54), a koji su najmanje godinu dana bili članovi razrednih odjela u koje

su integrirani učenici oštećena sluha, dobiveni su sljedeći rezultati: prevladavali su neutralni stavovi o odgojno obrazovnoj integraciji učenika oštećena sluha.

Nisu primijećeni stavovi odbijanja integracije djece oštećena sluha, ali je indikativno mnogo neutralnih stavova ispitanika što upućuje na zaključak da, iako raspoložu značajnim iskustvom, učenici nisu izgradili svoje stavove.

Radovi koji se bave analizom stavova učitelja prema odgojno obrazovnoj integraciji učenika s teškoćama u razvoju uglavnom pokazuju da učitelji nisu posebno osposobljavani, da imaju pretežno nepovoljne stavove koji su proporcionalno nepovoljniji što je oštećenje odnosno poteškoća više izražena (Forlin, 1996; Leutar, 2006).

Više svjetskih istraživanja stavova učitelja prema integriranim učenicima s poremećajima govorno - jezične komunikacije te specifičnim teškoćama u učenju upućuju na to da su učitelji svjesni svojih ograničenja i uglavnom misle da im nedostaju kvalifikacije da udovolje zahtjevima koja nameće odgojno - obrazovna integracija (Dockrell, 2001; Sadler, 2005).

Ispitivanje stavova učitelja povijesti trebalo nam je dati saznanje o tome da li je odgojno - obrazovna integracija učenika oštećena sluha i učenika s poremećajima govorno-jezične komunikacije i sa specifičnim teškoćama u učenju prihvaćena u redovnim osnovnim školama, te ako nije, što možemo učiniti da promijenimo nepovoljne stavove učitelja.

Učitelje povijesti smo izabrali jer je povijest nastavnog predmeta za čije uspješno svladavanje su potrebne određene govorničke sposobnosti koje se temelje na kognitivnim sposobnostima. Zanimali su nas stavovi učitelja povijesti prema učenicima oštećena sluha i učenicima s poremećajima govorno-jezične komunikacije i sa specifičnim teškoćama u učenju te samim time s predmetom koji je po svojoj prirodi narativan.

Shvaćanje pojmova sa svojim konkretnim i općim karakteristikama bitno ovisi o funkcioniranju govora, jezika i govorno - jezične misli.

Proces mišljenja koji se temelji ponajprije na vizualnoj percepciji poprima konkretno-slikovni

karakter. Domet takva mišljenja je ograničen. Jedan od osnovnih problema u razvoju djeteta oštećena sluha jest teškoća u razumijevanju finijih osjećaja, složenih pojmova, unutrašnjih potreba i odnosa među ljudima (Dulčić, 1999).

Za razumijevanje nastavnog predmeta povijesti nije dovoljno samo konkretno mišljenje već je za razumijevanje povijesnih događanja, pojava i društvenih procesa potrebna razvijenost apstraktnog mišljenja. Budući da oštećenje sluha i govorno - jezične teškoće impliciraju oštećenje govora, apstraktno mišljenje je slabije razvijeno od konkretnog.

Praćenje pojava, procesa i uzročno posljedičnih veza u prostorno - vremenskom koordinatnom sustavu izlazi daleko iz okvira konkretnog, ali se može uz pomoć konkretnih, vizualnih prezentacija zorno objasniti.

Ako roditelji ranije omoguće djetetu rehabilitaciju slušanja i govora, onda će dijete uspješnije moći ostvariti svoje intelektualne potencijale i njegov spoznajni razvoj, mišljenje i inteligencija će biti sličniji razvoju djece koja su bez teškoća u razvoju.

Istraživanja provedena s ciljem da se ustanove razlike u pažnji, pamćenju, mišljenju i slično pokazuju da djeca oštećena sluha imaju izvjesna odstupanja u odnosu prema djeci bez oštećenja, ali da te razlike postaju manje u djece koja su duže obuhvaćena rehabilitacijom, a smanjuju se i u funkciji razvoja govora (Dulčić, 1999).

Za učenika s teškoćama u razvoju koji se integrira u redovnu osnovnu školu od izuzetne važnosti je da ga učitelj dočeka pripremljen, da stvori prijateljsko i toplo ozračje u razredu.

Učitelj je svojim povoljnim stavom i pripremanjem roditelja i učenika ključni preduvjet uspješne integracije.

CILJ ISTRAŽIVANJA

Rezultati dosadašnjih istraživanja o stavovima prema odgojno-obrazovnoj integraciji djece s teškoćama u razvoju uglavnom pokazuju segregacijsku usmjerenost stavova učitelja.

To može pokazivati da učitelji nalaze više različitosti nego sličnosti između učenika s teško-

ćama i učenika bez teškoća što može biti posljedica nedovoljnog znanja i nepripremljenosti učitelja, ali i objektivnih teškoća djeteta.

Za neke učitelje je rad s učenicima s teškoćama u razvoju izazov, ali za dio učitelja je to problem i izvor frustracije.

Cilj istraživanja je utvrditi stavove učitelja povijesti prema sljedećim problemskim skupinama:

- stavovi učitelja prema posebnim znanjima koja su im potrebna, kao i prema zadovoljstvu i uspješnosti u radu s učenicima oštećena sluha i poremećajima govorno-jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju;
- stavovi učitelja prema uspješnosti školovanja i integracije učenika oštećena sluha i poremećajima govorno-jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju;
- stavovi učitelja prema odnosu s roditeljima učenika s teškoćama u razvoju,
- stavovi učitelja prema odnosu učenika razreda i učenika oštećena sluha odnosno učenika s poremećajima govorno-jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju;
- stavovi učitelja prema uspješnosti usvajanja elemenata koji su ključni za razumijevanje nastavnog predmeta povijesti;
- stavovi učitelja prema udžbenicima povijesti i raspoloživim didaktičkim materijalima;
- stavovi učitelja prema suradnji sa stručnim timom škole i suradnji škole i ustanova koje su važne za funkcioniranje škole;
- stavovi učitelja prema stručnom usavršavanju i HNOS - u.

Drugi cilj istraživanja bio je utvrditi postoje li statistički značajne razlike u stavovima učitelja povijesti unutar regija sjeverozapadne Hrvatske.

HIPOTEZE

Slijedom postavljenih ciljeva istraživanja, a s obzirom na dosadašnje rezultate sličnih istraživanja, u ovom je radu bilo najopravdanije poći od hipoteza:

H1 stavovi učitelja povijesti redovnih osnovnih škola prema integriranim učenicima oštećena sluha i učenicima s poremećajima govorno-jezične komunikacije i sa specifičnim teškoćama pretežno su nepovoljni

H2 stavovi učitelja ne razlikuju se obzirom na regionalnu pripadnost škola.

METODE ISTRAŽIVANJA

Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika formiran je na temelju podataka i u suradnji s Agencijom za odgoj i obrazovanje.

Ispitivanjem je obuhvaćeno 78 učitelja povijesti nekih redovnih osnovnih škola sjeverozapadne regije Republike Hrvatske: Grad Zagreb - Zapad, Ivanić Grad, Sisak, Zaprešić.

Mjerni instrumenti

Ispitivanje koje je predmet ovoga rada provedeno je pomoću Upitnika za ispitivanje stavova učitelja povijesti redovnih osnovnih škola koji je posebno izrađen za ovu svrhu. Upitnik sadrži 30 varijabli - indikatora stavova.

Uzorak varijabli iz područja stavova učitelja redovnih osnovnih škola sastavljen je na temelju teoretskih pretpostavki o dinamici i interakcijama na relaciji učitelj - učenik, učitelj - roditelji, učitelj - ustanove .

Ispitanici su se opredjeljivali za jedan od četiri ponuđena odgovora na postavljenu tvrdnju na skali Likertovog tipa:

1. U potpunosti se ne slažem
2. Donekle se ne slažem
3. Donekle se slažem
4. U potpunosti se slažem

Ponuđeni odgovori na tvrdnje bili su poredani tako da je odgovor pod rednim brojem jedan uvijek značio najnepovoljniji stav, dok je odgovor pod rednim brojem četiri uvijek značio najpovoljniji stav učitelja povijesti prema problemu koji je naveden.

Način provođenja istraživanja

Ispitivanje je bilo pismeno, anonimno i provedeno je u nadzoru stručnog tima Agencije za odgoj i obrazovanje za vrijeme stručnih aktiva održanih u svibnju i lipnju 2007. godine.

Metode obrade podataka

Podaci su obrađeni pomoću SPSS programa. Postupcima deskriptivne statistike utvrdili smo mjere centralne tendencije - aritmetičke sredine, frekvencije te mjere varijabilnosti - standardne devijacije. Izračunata je značajnost razlika primjenom analize varijance. Razlike unutar sjeverozapadne Hrvatske dobili smo Post Hoc testom.

REZULTATI

Učitelji povijesti redovnih škola susreću se s brojnim teškoćama u pronalaženju optimalnog

načina provođenja nastave u uvjetima kada je u razredu integriran učenik s teškoćama u razvoju.

Rezultati ovog ispitivanja su pokazali da učitelji imaju pozitivne stavove prema integraciji kao procesu koji omogućava učenicima s teškoćama u razvoju socijalizaciju i postizanje intelektualnog i emocionalnog razvoja. Ispitivanje je pokazalo da su stavovi učitelja povijesti pretežno nepovoljni prema uvjetima rada i provedbi edukacijske integracije tj. da uglavnom nisu zadovoljene pretpostavke uspješnosti integracije.

U tablici 1. vidi se frekvencija odgovora na varijabla za ukupni uzorak. Na lijevoj strani tablice je ispisana tvrdnja s kojom se slažu ili ne slažu učitelji povijesti. Uz svaku tvrdnju je skala od 1 do 4, odnosno gradacija od potpunog neslaganja s tvrdnjom do potpunog slaganja.

U diskusiji koja slijedi za ilustraciju navodimo dobivene podatke u relativnim frekvencijama.

Tablica 1: Frekvencije odgovora na varijabla za ukupni uzorak

Varijabla	1	2	3	4	Ukupno
1. Znanja koja su potrebna učiteljima za rad s učenicima oštećena sluha	28	23	23	4	78
%	35,9%	29,5%	29,5%	5,1%	100,0%
2. Znanja koja su potrebna za rad učiteljima s učenicima s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.	16	32	24	6	78
%	20,5%	41,0%	30,8%	7,7%	100,0%
3. Uspješnost i korisnost integracije učenika oštećena sluha redovne škole je uspješna i korisna.	9	24	34	11	78
%	11,5%	30,8%	43,6%	14,1%	100,0%
4. Uspješnost i korisnost integracije učenika s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju u redovne škole je uspješna i korisna.	8	28	33	9	78
%	10,3%	35,9%	42,3%	11,5%	100,0%
5. Iskustvo u radu s učenicima oštećena sluha.	39	22	14	3	78
%	50,0%	28,2%	17,9%	3,8%	100,0%
6. Iskustvo u radu s učenicima s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.	27	24	23	4	78
%	34,6%	30,8%	29,5%	5,1%	100,0%
7. Zadovoljstvo učitelja radom s učenicima oštećena sluha.	28	17	29	4	78
%	35,9%	21,8%	37,2%	5,1%	100,0%
8. Zadovoljstvo učitelja radom s učenicima s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.	22	23	27	6	78
%	28,2%	29,5%	34,6%	7,7%	100,0%
9. Zadovoljstvo svojim uspjehom u radu s učenicima oštećena sluha.	16	27	34	1	78
%	20,5%	34,6%	43,6%	1,3%	100,0%

10. Zadovoljstvo svojim uspjehom u radu s učenicima s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.	16	21	40	1	78
%	20,5%	26,9%	51,3%	1,3%	100,0%
11. Potpora stručne službe škole koja pomaže učitelju u radu s učenicima oštećena sluha	16	21	40	1	78
%	20,5%	26,9%	51,3%	1,3%	100,0%
12. Potpora stručne službe škole koja pomaže učitelju u radu s učenicima s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.	22	16	29	11	78
%	28,2%	20,5%	37,2%	14,1%	100,0%
13. Udžbenici povijesti, priručnici za nastavnike i radni materijali koji su prilagođeni potrebama učenika oštećena sluha	47	18	10	3	78
%	60,3%	23,1%	12,8%	3,8%	100,0%
14. Udžbenici povijesti, priručnici za nastavnike i radni materijal koji je prilagođen potrebama učenika s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.	46	17	13	2	78
%	59,0%	21,8%	16,7%	2,6%	100,0%
15. Nastavna pomagala i didaktički materijal koji je prilagođen potrebama učenika oštećena sluha	47	19	9	3	78
%	60,3%	24,4%	11,5%	3,8%	100,0%
16. Nastavna pomagala i didaktički materijal koji je prilagođen potrebama učenika s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.	44	20	10	4	78
%	56,4%	25,6%	12,8%	5,1%	100,0%
17. Stručna usavršavanja koja se održavaju kontinuirano i sustavno u svrhu što uspješnijeg rada s učenicima oštećena sluha	40	23	10	5	78
%	51,3%	29,5%	12,8%	6,4%	100,0%
18. Stručna usavršavanja koja se održavaju kontinuirano i sustavno u svrhu što uspješnijeg rada s učenicima s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.	35	24	14	5	78
%	44,9%	30,8%	17,9%	6,4%	100,0%
19. Opći uspjeh učenika oštećena sluha.	12	24	42	0	78
%	15,4%	30,8%	53,8%	0	100,0%
20. Opći uspjeh učenika s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.	9	30	39	0	78
%	11,5%	38,5%	50,0%	0	100,0%
21. Uspješnost učenika oštećena sluha u praćenju društvenih pojava i procesa.	20	24	32	2	78
%	25,6%	30,8%	41,0%	2,6%	100,0%
22. Uspješnost učenika s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju u praćenju društvenih pojava i procesa.	21	24	32	1	78
%	26,9%	30,8%	41,0%	1,3%	100,0%
23. Uspješnost učenika oštećena sluha u usvajanju osnovnih podataka iz nastavnog predmeta povijesti.	21	24	32	1	78
%	26,9%	30,8%	41,0%	1,3%	100,0%
24. Uspješnost učenika s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju u usvajanju osnovnih podataka iz nastavnog predmeta povijesti.	12	29	35	2	78
%	15,4%	37,2%	44,9%	2,6%	100,0%

25. Suradnja škole s Ministarstvom znanosti obrazovanja i športa daje bitne informacije koje su učitelju potrebne za rad s učenicima s teškoćama u razvoju.	28	23	25	2	78
%	35,9%	29,5%	32,1%	2,6%	100,0%
26. Suradnja škole s tijelima lokalne zajednice daje bitne informacije koje su učitelju potrebne za rad s učenicima s teškoćama u razvoju.	37	19	22		78
%	47,4%	24,4%	28,2%		100,0%
27. Suradnja škole s Agencijom za odgoj i obrazovanje daje bitne informacije koje su učitelju potrebne za rad s učenicima s teškoćama u razvoju.	26	27	23	2	78
%	33,3%	34,6%	29,5%	2,6%	100,0%
28. Suradnja roditelja učenika s teškoćama u razvoju s učiteljima	12	22	36	8	78
%	15,4%	28,2%	46,2%	10,3%	100,0%
29. Suradnja i empatija učenika iz razreda koji pohađa učenik s teškoćama u razvoju	5	21	45	7	78
%	6,4%	26,9%	57,7%	9,0%	100,0%
30. Hrvatski nacionalni obrazovni standard i kvaliteta nastave povijesti u radu s učenicima s teškoćama u razvoju.	19	27	29	3	78
%	24,4%	34,6%	37,2%	3,8%	100,0%

Analizom varijance prikazanoj u tablici 2. utvrđeno je da postoji statistički značajna razlika kod 6 varijabli koje ispituju sljedeće stavove:

- opći uspjeh učenika oštećena sluha,
- uspješnost učenika oštećena sluha u praćenju društvenih pojava i procesa,
- uspješnost usvajanja osnovnih podataka nastavnog predmeta povijesti kod učenika oštećena sluha,
- uspješnost usvajanje osnovnih podatke iz nastavnog predmeta povijesti kod učenika s poremećajima govorno jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju,

- suradnja roditelja učenika s teškoćama u razvoju,,
- *suradnja i empatija učenika iz razreda koji pohađa učenik s teškoćama u razvoju.*

Svi dobiveni rezultati su na razini značajnosti $p < .05$.

U svim navedenim obilježjima nešto veći broj statistički značajnih razlika odnosi se na stavove učitelja povijesti prema učenicima oštećena sluha.

Rezultati analize varijance pokazuju da su stavovi učitelja uglavnom nepovoljni.

Tablica 2: Analiza varijance prema kriteriju regionalnih razlika za varijable od 1. do 30.

Varijabla	grupa	M	SD	F	P
Znanja koja su potrebna za rad učitelja s učenicima oštećena sluha.	1,00	2,0000	,97014	,139	,937
	2,00	2,0476	,86465		
	3,00	2,1250	1,03472		
	4,00	1,9333	,88372		
	Total	2,0385	,93200		
Znanja koja su potrebna za rad učitelja s učenicima s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.	1,00	2,2222	,87820	,166	,919
	2,00	2,2381	,83095		
	3,00	2,2083	,93153		
	4,00	2,4000	,91026		
	Total	2,2564	,87440		

Uspješnost i korisnost integracije učenika oštećena sluha u redovne škole je uspješna i korisna.	1,00	2,6111	,77754	2,669	,054
	2,00	2,1905	,67964		
	3,00	2,7500	1,03209		
	4,00	2,9333	,79881		
	Total	2,6026	,87297		
Uspješnost i korisnost integracije učenika s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju u redovne škole je uspješna i korisna.	1,00	2,6667	,84017	3,204	,028
	2,00	2,0952	,62488		
	3,00	2,7083	,95458		
	4,00	2,8000	,67612		
	Total	2,5513	,83195		
Iskustvo u radu s učenicima oštećena sluha	1,00	1,6667	,76696	,480	,697
	2,00	1,9524	1,02353		
	3,00	1,6667	,81650		
	4,00	1,7333	,96115		
	Total	1,7564	,88547		
Iskustvo u radu s učenicima s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.	1,00	2,1111	,83235	1,642	,187
	2,00	2,0952	1,04426		
	3,00	1,7500	,84699		
	4,00	2,4000	,91026		
	Total	2,0513	,92438		
Zadovoljstvo učitelja radom s učenicima oštećena sluha	1,00	1,8889	1,02262	1,539	,212
	2,00	2,0000	,94868		
	3,00	2,4583	,83297		
	4,00	2,0000	1,06904		
	Total	2,1154	,96673		
Zadovoljstvo učitelja radom s učenicima s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.	1,00	2,1667	1,09813	,991	,402
	2,00	1,9524	,92066		
	3,00	2,4167	,82970		
	4,00	2,3333	,97590		
	Total	2,2179	,94865		
Zadovoljstvo svojim uspjehom u radu s učenicima oštećena sluha.	1,00	2,4444	,85559	2,355	,079
	2,00	1,9048	,76842		
	3,00	2,4583	,72106		
	4,00	2,2000	,77460		
	Total	2,2564	,79668		
Zadovoljstvo svojim uspjehom u radu s učenicima s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.	1,00	2,3889	,84984	1,216	,310
	2,00	2,0476	,92066		
	3,00	2,4583	,72106		
	4,00	2,4667	,74322		
	Total	2,3333	,81650		
Potpora stručne službe škole koja pomaže učitelju u radu s učenicima oštećena sluha.	1,00	2,5556	,98352	1,949	,129
	2,00	1,8571	1,06234		
	3,00	2,5000	1,14208		
	4,00	2,4000	,91026		
	Total	2,3205	1,06288		

Potpora stručne službe škole koja pomaže učitelju u radu s učenicima s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.	1,00	2,6667	,90749	2,227	,092
	2,00	1,9048	1,04426		
	3,00	2,4167	1,10007		
	4,00	2,6000	,98561		
	Total	2,3718	1,04582		
Udžbenici povijesti, priručnici za nastavnike i radni materijali koji su prilagođeni potrebama učenika oštećena sluha.	1,00	1,6667	1,08465	1,662	,182
	2,00	1,4286	,81064		
	3,00	1,8750	,85019		
	4,00	1,3333	,48795		
	Total	1,6026	,85796		
Udžbenici povijesti, priručnici za nastavnike i radni materijal koji je prilagođen potrebama učenika s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.	1,00	1,6111	,97853	,739	,532
	2,00	1,4762	,81358		
	3,00	1,8333	,91683		
	4,00	1,5333	,63994		
	Total	1,6282	,85446		
Nastavna pomagala i didaktički materijal koji je prilagođen potrebama učenika oštećena sluha	1,00	1,6667	,90749	,493	,688
	2,00	1,5238	,81358		
	3,00	1,7083	,95458		
	4,00	1,4000	,63246		
	Total	1,5897	,84417		
Nastavna pomagala i didaktički materijal koji je prilagođen potrebama učenika s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.	1,00	1,6667	,90749	,460	,711
	2,00	1,5714	,97834		
	3,00	1,8333	,91683		
	4,00	1,5333	,74322		
	Total	1,6667	,89249		
Stručna usavršavanja koja se održavaju kontinuirano i sustavno u svrhu što uspješnijeg rada s učenicima oštećena sluha.	1,00	1,7222	1,01782	,649	,586
	2,00	1,8095	,87287		
	3,00	1,8750	1,03472		
	4,00	1,4667	,63994		
	Total	1,7436	,91787		
Stručna usavršavanja koja se održavaju kontinuirano i sustavno u svrhu što uspješnijeg rada s učenicima s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.	1,00	1,8889	1,02262	,486	,693
	2,00	1,9048	,88909		
	3,00	1,9583	,95458		
	4,00	1,6000	,91026		
	Total	1,8590	,93593		
Opći uspjeh učenika oštećena sluha.	1,00	2,3889	,77754	3,233	,027
	2,00	2,1429	,72703		
	3,00	2,2917	,75060		
	4,00	2,8667	,51640		
	Total	2,3846	,74260		
Opći uspjeh učenika s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.	1,00	2,5556	,61570	1,070	,367
	2,00	2,2381	,70034		
	3,00	2,2917	,75060		
	4,00	2,5333	,63994		
	Total	2,3846	,68813		

Uspješnost učenika oštećena sluha u praćenju društvenih pojava i procesa.	1,00	2,4444	,78382	4,306	,007
	2,00	1,7143	,90238		
	3,00	2,2083	,83297		
	4,00	2,6000	,63246		
	Total	2,2051	,85825		
Uspješnost učenika s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju u praćenju društvenih pojava i procesa.	1,00	2,3333	,84017	3,210	,028
	2,00	1,7143	,90238		
	3,00	2,2500	,84699		
	4,00	2,4667	,51640		
	Total	2,1667	,84387		
Uspješnost učenika oštećena sluha u usvajanju osnovnih podataka iz nastavnog predmeta povijesti.	1,00	2,4444	,51131	3,891	,012
	2,00	2,0476	,66904		
	3,00	2,1667	,86811		
	4,00	2,8000	,67612		
	Total	2,3205	,74718		
Uspješnost učenika s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju u usvajanju osnovnih podataka iz nastavnog predmeta povijesti.	1,00	2,5556	,51131	3,573	,018
	2,00	2,0000	,77460		
	3,00	2,2500	,84699		
	4,00	2,7333	,70373		
	Total	2,3462	,77000		
Suradnja škole s Ministarstvom znanosti obrazovanja i športa daje bitne informacije koje su učitelju potrebne za rad s učenicima s teškoćama u razvoju.	1,00	2,2222	,87820	2,055	,114
	2,00	1,7143	,84515		
	3,00	2,2500	,84699		
	4,00	1,8000	,94112		
	Total	2,0128	,88997		
Suradnja škole s tijelima lokalne zajednice daje bitne informacije koje su učitelju potrebne za rad s učenicima s teškoćama u razvoju.	1,00	1,7778	,80845	2,000	,121
	2,00	1,5238	,67964		
	3,00	2,1250	,94696		
	4,00	1,7333	,88372		
	Total	1,8077	,85368		
Suradnja škole s Agencijom za odgoj i obrazovanje daje bitne informacije koje su učitelju potrebne za rad s učenicima s teškoćama u razvoju.	1,00	2,0556	,80237	,654	,583
	2,00	1,8095	,81358		
	3,00	2,1667	,96309		
	4,00	2,0000	,84515		
	Total	2,0128	,86029		
Suradnja roditelja učenika s teškoćama u razvoju. s učiteljima	1,00	2,5556	,85559	3,118	,031
	2,00	2,2381	,76842		
	3,00	2,3750	,92372		
	4,00	3,0667	,79881		
	Total	2,5128	,87895		
Suradnja i empatija učenika iz razreda koji pohada učenik s teškoćama u razvoju	1,00	2,8333	,61835	3,513	,019
	2,00	2,2857	,64365		
	3,00	2,9167	,65386		
	4,00	2,7333	,88372		
	Total	2,6923	,72627		

Hrvatski nacionalni obrazovni standard i kvaliteta nastave povijesti u radu s učenicima s teškoćama u razvoju.	1,00	2,1667	,92355	2,051	,114
	2,00	1,8571	,79282		
	3,00	2,4583	,83297		
	4,00	2,3333	,81650		
	Total	2,2051	,85825		

M - aritmetička sredina

SD - standardna devijacija

F - f-omjer

p - vjerojatnost pogreške

Regije:

1. Grad Zagreb - Zapad
2. Ivanić - Grad - Zagrebačka županija
3. Sisak - Sisačko - moslavačka županija
4. Zaprešić - Zagrebačka županija

Tablica 3. nam potvrđuje rezultate i ujedno nam ukazuje između kojih regija je najveća razlika između stavova učitelja. Zaključujemo da je najveća razlika u stavovima unutar Zagrebačke županije, odnosno Ivanić - Grada i Zaprešića, dva različita kraja Zagrebačke županije. Statistički

značajne razlike odnose se na već spomenute varijable koje ispituju stavove: opći uspjeh učenika oštećena sluha, uspješnost učenika s oštećenjem sluha i /ili govora u praćenju društvenih pojava i procesa, uspješnost usvajanja osnovnih podataka nastavnog predmeta povijesti kod učenika oštećena sluha, uspješnost usvajanja osnovnih podataka iz nastavnog predmeta povijesti kod učenika s poremećajima govorno- jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju, suradnja roditelja učenika s teškoćama u razvoju, sve na razini značajnosti $p < .05$.

U stavovima koji se odnose na suradnju i empatiju učenika iz razreda prema integriranim učenicima s teškoćama u razvoju prisutna je statistički značajna razlika između učitelja povijesti iz Siska i učitelja povijesti iz Ivanić - Grada.

Tablica 3: Post Hoc Testovi - prikaz razlika između pojedinih regija sjeverozapadne Hrvatske

Varijabla	(I) grupa	(J) grupa	Razlika između aritmetičkih sredina	P
19. Opći uspjeh učenika oštećena sluha.	1,00	2,00	,24603	,764
		3,00	,09722	,979
		4,00	-,47778	,306
	2,00	1,00	-,24603	,764
		3,00	-,14881	,921
		4,00	-,72381(*)	,035
	3,00	1,00	-,09722	,979
		2,00	,14881	,921
		4,00	-,57500	,121
	4,00	1,00	,47778	,306
		2,00	,72381(*)	,035
		3,00	,57500	,121

21. Uspješnost učenika oštećena sluha u praćenju društvenih pojava i procesa.	1,00	2,00	,73016	,056
		3,00	,23611	,830
		4,00	-,15556	,959
	2,00	1,00	-,73016	,056
		3,00	-,49405	,251
		4,00	-,88571(*)	,019
	3,00	1,00	-,23611	,830
		2,00	,49405	,251
		4,00	-,39167	,541
	4,00	1,00	,15556	,959
		2,00	,88571(*)	,019
		3,00	,39167	,541
23.. Uspješnost učenika oštećena sluha u usvajanju osnovnih podataka iz nastavnog predmeta povijesti.	1,00	2,00	,39683	,391
		3,00	,27778	,665
		4,00	-,35556	,563
	2,00	1,00	-,39683	,391
		3,00	-,11905	,957
		4,00	-,75238(*)	,025
	3,00	1,00	-,27778	,665
		2,00	,11905	,957
		4,00	-,63333	,069
	4,00	1,00	,35556	,563
		2,00	,75238(*)	,025
		3,00	,63333	,069
24. Uspješnost učenika s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju u usvajanju osnovnih podataka iz nastavnog predmeta povijesti.	1,00	2,00	,55556	,145
		3,00	,30556	,621
		4,00	-,17778	,923
	2,00	1,00	-,55556	,145
		3,00	-,25000	,730
		4,00	-,73333(*)	,040
	3,00	1,00	-,30556	,621
		2,00	,25000	,730
		4,00	-,48333	,270
	4,00	1,00	,17778	,923
		2,00	,73333(*)	,040
		3,00	,48333	,270

28. Suradnja roditelja učenika s teškoćama u razvoju s učiteljima	1,00	2,00	,31746	,714
		3,00	,18056	,925
		4,00	-,51111	,399
	2,00	1,00	-,31746	,714
		3,00	-,13690	,961
		4,00	-,82857(*)	,045
	3,00	1,00	-,18056	,925
		2,00	,13690	,961
		4,00	-,69167	,112
	4,00	1,00	,51111	,399
		2,00	,82857(*)	,045
		3,00	,69167	,112
29. Suradnja i empatija učenika iz razreda koji pohađa učenik s teškoćama u razvoju	1,00	2,00	,54762	,119
		3,00	-,08333	,985
		4,00	,10000	,982
	2,00	1,00	-,54762	,119
		3,00	-,63095(*)	,032
		4,00	-,44762	,310
	3,00	1,00	,08333	,985
		2,00	,63095(*)	,032
		4,00	,18333	,886
	4,00	1,00	-,10000	,982
		2,00	,44762	,310
		3,00	-,18333	,886

M - aritmetička sredina

SD - standardna devijacija

F - f-omjer

p - vjerojatnost pogreške

Regije:

1. Grad Zagreb - Zapad
2. Ivanić - Grad - Zagrebačka županija
3. Sisak - Sisačko - moslavačka županija
4. Zaprešić - Zagrebačka županija

DISKUSIJA

Stavovi učitelja prema posebnim znanjima koja su im potrebna, kao i prema zadovoljstvu i uspješnosti u radu s učenicima oštećena sluha i poremećajima govorno-jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju

Rezultati istraživanja su pokazali da najveći broj ispitanika nema dovoljno iskustva u radu s učenicima s teškoćama u razvoju. Učitelji povijesti imaju više iskustva u radu s učenicima s

poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.

Veći broj ispitanika nema dovoljno znanja koja su im potrebna u radu s učenicima sa specifičnim teškoćama u razvoju o kojima u ovome radu govorimo što im značajno otežava rad u razredu. Svega 5,1% učitelja povijesti smatra da ima potrebna znanja za rad s učenicima oštećena sluha, dok 7,7% učitelja smatra da imaju znanja za rad s učenicima s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.

Učitelji su izraženijim nepovoljnim stavom pokazali nezadovoljstvo činjenicom da u razredu imaju učenika oštećena sluha i učenika s govorno - jezičnim teškoćama.

Mali postotak učitelja smatra izazovom rad s učenicima sa slušnim ili govorno - jezičnim oštećenjem.

Više od polovice učitelja je odabralo nepovoljan odgovor za iskazivanje svog stava prema općenitom zadovoljstvu nastavnika u radu s učenicima s navedenim teškoćama u razvoju.

Neznatni broj učitelja je u potpunosti zadovoljan postignutim uspjehom što nas upućuje da se zaista moraju poduzeti konkretne mjere i aktivnosti kojima će se učiteljima pomoći u svladavanju poteškoća u procesu odgojno - obrazovne integracije.

Gotovo polovica ispitanih učitelja nije zadovoljna uspjehom u radu s učenicima oštećena sluha, nešto manji broj učitelja ima nepovoljan stav prema postignutom uspjehu u radu s učenicima s poremećajem govorno-jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.

Svega 1,3 % učitelja povijesti izrazilo je zadovoljstvo uspjehom u radu s učenicima s navedenim teškoćama.

Stavovi učitelja prema uspješnosti školovanja i integracije učenika oštećena sluha i učenika s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju

Iako se niti jedan učitelj nije složio s tvrdnjom da je u potpunosti zadovoljan općim uspjehom

učenika, važno je istaći da se većina učitelja povijesti, tj. 53,8 % učitelja donekle slaže s tvrdnjom da su zadovoljni općim uspjehom učenika oštećena sluha, a 50,0 % općim uspjehom učenika s poremećajem govorno-jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.

Nema značajnije razlike između rezultata koji se odnose na slušno oštećene učenike i učenike s poremećajem govorno-jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.

Stavovi učitelja prema uspješnosti integracije učenika oštećena sluha i učenika s poremećajima govorno-jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju

Rezultati istraživanja su pokazali da veći broj ispitanika ima povoljan stav prema uspješnosti integracije učenika s teškoćama u razvoju o kojima mi govorimo. Potrebno je istaknuti da je ova varijabla jedna od rijetkih za koju možemo ustvrditi da učitelji imaju pretežno povoljan stav i da se slažu da je odgojno - obrazovna integracija korisna i uspješna za učenike.

14,3 %, odnosno 11,5 % učitelja smatra u potpunosti da je odgojno - obrazovna integracija učenika s teškoćama u razvoju uspješna i korisna.

11,5 % ispitanika za slušno oštećene učenike, a 10,3 % za učenike s poremećajem govorno-glasovne komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju se ne slaže s tvrdnjom.

Stavovi učitelja prema suradnji roditelja učenika s teškoćama

Iako je 56,5 % učitelja zadovoljno, ili donekle zadovoljno odnosom učitelja i roditelja, smatramo da bi taj postotak trebao biti veći i suradnja intenzivnija i kvalitetnija. Naime, iako je izraženiji povoljan stav roditelja, zabrinjavajuće je da veći broj učitelja, njih 15,4 % ima krajnje nepovoljan stav, a 10,3 % krajnje povoljan stav.

Suradnja unutar trokuta učenik - roditelj - učitelj temelj je uspješnog školovanja, samim time i integracije učenika s teškoćama u razvoju.

Stavovi učitelja prema odnosu suučenika iz razreda i učenika oštećena sluha i učenika s poremećajima govorno-jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju

Učitelji povijesti imaju izraženiji povoljan stav prema odnosu učenika u razredu prema učniku s teškoćama u razvoju.

To smatramo zadovoljavajućim rezultatom, ali prema izraženim postocima ipak ne možemo biti u potpunosti zadovoljni pokazateljima koji su zasigurno odraz nedovoljne informiranosti učitelja. Opravdano je pretpostaviti potrebu većeg angažmana u cilju poticanja pozitivnog emocionalnog ozračja u razredu.

9,0 % učitelja pristaje u potpunosti uz tvrdnju. 66,7 % učitelja ima pozitivan stav.

6,4 % učitelja se uopće ne slaže s tvrdnjom, a 26,9 % njih se donekle ne slaže s tvrdnjom.

Stavovi učitelja prema uspješnosti usvajanja elemenata koji su ključni za razumijevanje nastavnog predmeta povijesti

Ispitivanje stavova učitelja prema uspješnosti usvajanja osnovnih podataka pokazali su da učitelji povijesti imaju izraženiji nepovoljan stav.

26,9 % smatra da učenici sa slušnim oštećenjem ne usvajaju uspješno osnovne podatke nastavnog predmeta povijesti.

15,4 % smatra da učenici s poremećajima govorno-jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju ne usvajaju osnovne podatke u obimu i na način kojim bi učitelji bili zadovoljni.

30,8 %, odnosno 37,2 % donekle se ne slaže s tvrdnjom - *Učenici s teškoćama u razvoju (slušno oštećenje i poremećaji govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju) uspješno usvajaju osnovne podatke iz nastavnog predmeta povijesti.*

Zbrojimo li te podatke, vidjet ćemo da za obje vrste teškoća u razvoju učitelji imaju pretežno nepovoljan stav - 57,7 % za oštećenja sluha i 52,6

% za poremećaje govorno - jezične komunikacije i specifične teškoće u učenju.

1,3 % učitelja za učenike s oštećenjem sluha se u potpunosti slaže s tvrdnjom, a 2,6 % se slaže za učenike s poremećajem govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.

Razlika od 5,2 % ukazuje da učitelji povijesti imaju stav da bolji uspjeh u usvajanju osnovnih podataka imaju učenici s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju od učenika oštećena sluha.

Stavovi učitelja prema uspješnosti usvajanja osnovnih podataka i uočavanja društvenih pojava i procesa

Jedan od ciljeva nastavnog predmeta povijesti je snalaženje u vremensko - prostornom koordinatnom sustavu kojega dijete tijekom osnovnog školovanja treba usvojiti, u njemu se snalaziti i s lakoćom kretati. Uz usvajanje osnovnih podataka, potrebno je razvijati logičko mišljenje jer je jedan od glavnih zadataka predmeta uočavanje uzročno - posljedičnih veza.

Ideja vremena je vezana s idejom kauzalnosti. Uzročno-posljedične veze možemo uočavati jedino ako smo mobilni u vremensko prostornom koordinatnom sustavu, i ako smo usvojili znakove i simbole. Učenik mora razumjeti da vrijeme ima smjer i da je taj smjer pravac po kojem se možemo kretati da bismo uočili uzrok i posljedicu, ali i naučili razlikovati povod od uzroka. Da bi učenik mogao postići te ciljeve potrebno je veliko zalaganje učitelja i motivacija učenika.

Svega je 2,6 %, odnosno 1,3 % učitelja povijesti u potpunosti zadovoljno usvajanjem osnovnih podataka.

U potpunosti je nezadovoljno 25,6 %, odnosno 26,9 % učitelja.

Povoljan stav ima 43,6 %, odnosno 42,3 % učitelja, a pretežno nepovoljan stav 56,4 %, odnosno 57,7 % učitelja.

Rezultati ne ukazuju na značajne razlike između usvajanja osnovnih podataka i uočavanja društvenih pojava i procesa.

Stavovi učitelja prema udžbenicima povijesti i raspoloživim didaktičkim materijalima

Udžbenik povijesti može olakšati nastavni proces, ali ga može i otežati ako nije napisan da se njime mogu služiti i učenici s teškoćama u razvoju.

Jasno je da udžbenik za redovne škole ne može biti pisan samo za učenike s poteškoćama, ali dijelovi udžbenika mogu biti napisani tako da ih mogu svi razumjeti.

Iz rezultata istraživanja uočljivo je veliko nezadovoljstvo učitelja ponuđenim udžbenicima. To pokazuju znatno više vrijednosti u izražavanju nepovoljnog stava, 83,4 % učitelja povijesti za učenike oštećena sluha, 80,8 % za učenike s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.

Povoljan stav učitelja u odnosu na ovu tvrdnju izrazilo je 16,6 % učitelja povijesti za učenike oštećena sluha i 19,3 % učitelja za učenike s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.

60,3 % učitelja povijesti za učenike oštećena sluha i 59,0 % učitelja povijesti za učenike s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju pokazuju potpuno neslaganje s tvrdnjom - *Zadovoljna/an sam udžbenicima povijesti, priručnikom za nastavnike i radnima materijalom za učenike jer su prilagođeni potrebama učenika s teškoćama u razvoju, a time je i meni rad olakšan.*

Rezultati ukazuju da udžbenici uopće nisu prilagođeni potrebama učenika, to jest znači da su tekstovi sastavljeni od složenih rečenica koje su često u inverziji i time su još nerazumljiviji učenicima oštećena sluha i učenicima s govorno - jezičnim teškoćama i specifičnim teškoćama u učenju.

Stavovi učitelja prema nastavnim pomagalima i didaktičkom materijalu

Kao u prethodnom pitanju, i u ovom, visoki je postotak učitelja koji imaju nepovoljan stav prema dostupnim nastavnim pomagalima i didaktičkom materijalu

84,7 % učitelja povijesti za učenike oštećena sluha, odnosno 82,2 %, učitelja povijesti za učeni-

ke s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju ima krajnje nepovoljan stav.

Rezultati ukazuju da učitelji povijesti izražavaju stavove iz kojih proizlazi da nemaju potrebna, suvremena nastavna pomagala i didaktički materijal koji bi pratio potrebe nastavnog procesa.

Stavovi učitelja prema suradnji sa stručnim timom škole

Ovo pitanje, kao i brojna prije prate trend rezultata ovog ispitivanja a taj je da približno pola učitelja povijesti ima povoljan stav, a pola nepovoljan stav prema tvrdnji.

20,5 % učitelja povijesti za učenike oštećena sluha, odnosno 28,2 % učitelja povijesti za učenike s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju se u potpunosti ne slaže s tvrdnjom da je u njihovoj školi suradnja sa stručnim timom zadovoljavajuća.

Razlika u postocima govori da učitelji misle da je suradnju u školi uspješnija kada je riječ o učenicima s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju. Donekle se ne slaže s tvrdnjom 26,9 % učitelja povijesti za učenike oštećena sluha, odnosno 20,5 % učitelja povijesti za učenike s poremećajima govorno - jezične komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.

14,1 % učitelja povijesti slaže se potpuno s tvrdnjom kada se radi o učenicima s poremećajima govorno - glasovne komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju, a 1,3 % kada se radi o učenicima s oštećenjem sluha i/ili govora. I ove brojke potvrđuju gore navedenu tvrdnju da je spremnost stručnog tima na suradnju s učiteljima veća kada se radi o učenicima s poremećajima govorno - glasovne komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju.

Stavovi učitelja povijesti prema suradnji škole i institucija državne i lokalne vlasti

Pitanja se odnose na suradnju škole i Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, tijela lokalne zajednice i Agencije za odgoj i obrazovanje.

Učitelji povijesti smatraju da je najlošija suradnja škole i tijela lokalne zajednice. Učitelji smatraju da je najbolja suradnja škola i MZOS-a.

Učitelji imaju negativan stav kod suradnje sa svim ponuđenim institucijama, što ukazuje da je suradnja škola i institucija vezanih za probleme školovanja i integracije učenika s teškoćama u razvoju nedovoljna i nezadovoljava potrebe učitelja povijesti.

Rezultati ovog istraživanja ukazuju na potrebu veće suradnje škole i institucija nadležnih za probleme školovanja i integracije učenika s teškoćama u razvoju.

Stavovi učitelja prema stručnom usavršavanju i HNOS - u.

Učitelji povijesti imaju nepovoljan stav o stručnom usavršavanju.

Rezultat prati smjer stavova prethodnih tvrdnji u odnosu na pitanje o suradnji škole i nadležnih institucija. Rezultati i smjer stavova ukazuju na potrebu za stručnim usavršavanjem koja bi učiteljima povijesti dala nova znanja o radu s učenicima s teškoćama, posebice znanja i vještine koje se odnose na rad s učenicima oštećena sluha i poremećajima govorno-jezične komunikacije te specifičnim teškoćama u učenju.

Uvođenje i primjena Hrvatskog nacionalnog obrazovnog standarda je poboljšala kvalitetu nastave povijesti i rad s učenicima s teškoćama u razvoju je tvrdnja na koju su učitelji povijesti odgovorili na sljedeći način: 24,4 % učitelja se ne slaže s tvrdnjom, 34,6 % se donekle ne slaže, 37,2 % se donekle slaže s tvrdnjom, a 3,8 % se u potpunosti slaže s tvrdnjom. HNOS se pokazao za mnoge nastavne predmete kao dobar putokaz u ostvarivanju boljih rezultata na drugačiji način koji objedinjuju nove metode i veće slobode učitelja. Povijest je jedan od rijetkih nastavnih predmeta koji ne prati taj trend - to je pokazalo i istraživanje Instituta za društvena istraživanja «Ivo Pilar» koji je istraživao i evaluirao eksperimentalno provođenje HNOS-a te rezultate prezentirao ravnateljima osnovnih škola Republike Hrvatske na Stručnom skupu ravnatelja osnovnih škola u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje i HUROS-a.

VERIFIKACIJA HIPOTEZA

Na temelju dobivenih rezultata hipoteze

- H1 potvrđujemo i zaključujemo: - stavovi učitelja povijesti redovnih osnovnih škola prema integriranim učenicima oštećena sluha i učenicima s teškoćama u govorno jezičnom razvoju pretežno su nepovoljni.

- H2 - odbacujemo i zaključujemo: - stavovi učitelja povijesti redovnih osnovnih škola prema integriranim učenicima oštećena sluha i učenicima s teškoćama u govorno jezičnom razvoju statistički se značajno razlikuju u odnosu na regionalnu pripadnost škola.

ZAKLJUČAK

Istraživanje je pokazalo da se učitelji povijesti u najvećem broju slažu s tvrdnjom da je odgojno - obrazovna integracija učenika s teškoćama u razvoju, posebice s oštećenjem sluha i i/ili govora i poremećajima govorno-glasovne komunikacije i specifičnim teškoćama u učenju korisna i trebala bi biti uspješna.

Međutim, da bi odgojno - obrazovna integracija bila uspješna potrebno je osigurati mnoge zadovoljavajuće objektivne, subjektivne i materijalne pretpostavke i uvjete. Rezultati istraživanja pokazuju da ti uvjeti nisu uglavnom zadovoljavajući i da učitelji rade u neprimjerenim, tj. nedovoljno pripremljenim uvjetima kada u razredu imaju učenika s teškoćama u razvoju.

Iz rezultata ovoga istraživanja razvidno je da učitelji povijesti kao najveće teškoće u svom radu identificiraju:

- neodgovarajuća i nedostatna nastavna pomagala i didaktički materijali
- pretjerana sadržajna opširnost i jezična složenost udžbenika povijesti, priručnika i radnog materijala za učenike
- nedostatnost i nepravovremenost stručnog usavršavanja učitelja.

Iz rezultata istraživanja proizlaze i mogući razlozi nepovoljnih stavova prema odgojno - obrazovnoj integraciji učenika s teškoćama u razvoju. Stoga osiguravanje zadovoljavajućih materijalnih, kadrovskih i organizacijskih uvjeta može utjecati

na oblikovanje povoljnijih stavova, a time i uspješnije ostvarivanje odgojno - obrazovne integracije.

Rezultati ispitivanja upućuju da je potrebno planirano pristupiti oblikovanju povoljnih sta-

vova učitelja, ali i drugih sudionika u procesu integracije te pravovremenom osiguravanju pretpostavki uspješne integracije.

LITERATURA

- American Psychiatric Association. (1994): Diagnostic and statistical manual of mental disorders, 4th edition. (DSM-IV). Washington, DC: American Psychiatric Association
- Babić, Z. (1995.): The influence of semantics and syntax on sentence repetitions in SLI children. U: Kovačević, M. (ur). Language and language communication barriers. Research and theoretical perspectives in three European languages. Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 97-131.
- Bishop, D. V. M., & Edmundson, A. (1986): Is otitis media a major cause of specific developmental language disorders? *British Journal of Disorders of Communication*, 21, 321-338.
- Bishop, D. V. M. (1989): Autism, Asperger's syndrome and semantic-pragmatic disorder: where are the boundaries? *British Journal of Disorders of Communication*, 24, 107-121.
- Bishop, D. V. M., North, T., & Donlan, C. (1995): Genetic basis of specific language impairment: evidence from a twin study. *Developmental Medicine and Child Neurology*, 37, 56-71.
- Bishop, D.V.M. (1997.): *Uncommon Understanding. Specific language impairment* Hove, UK: Psychology Press.
- Bishop, D.V.M. (2000): Pragmatic language impairment: A correlate of SLI, a distinct subgroup, or part of the autistic continuum? U: Bishop, D.V.M. i Leonard, L. (2000.). *Speech and language impairments in children*. Hove, UK: Psychology Press., 99-113.
- Blaži D., Brozović B.(1997):Terapijski pristupi u radu s djecom s posebnim jezičnim teškoćama. Fakultet za defektologiju, Zagreb, knjiga: Rehabilitacija i inkluzija
- Bakota, K., (2005): Individualizirani pristup u nastavi povijesti., *Napredak: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*. 146, 1; Zagreb,103-108.
- Bakota, K, (2005):Osvrt na ključne čimbenike uspješne nastave povijesti u osnovnim školama u nastavi s učenicima s lakšim teškoćama u razvoju., *Povijest u nastavi*. 3, 5; Zagreb, 44-49.
- Dockrell, E. J., Lindsay, G. (2001): Children with Specific Speech and Language Difficulties - the teachers' perspective, *Oxford Review of Education*, Vol. 27, No. 3.
- Dulčić, A. (1999): Stavovi majki prema slušno oštećenoj djeci, doktorska disertacija, Edukacijsko - rehabilitacijski fakultet, Zagreb, 100.-101.
- Dulčić. A., Kondić A.(2002): *Djeca oštećena sluha*, Zagreb: Alineja.
- Forlin, C. and Others, (1996): Inclusive Practices: How Accepting are Teachers?. *International Journal of Disability, Development and Education*, v 43, n2 p119-33.
- Izješće Instituta društvenih znanosti „Ivo Pilar“ o provedenom eksperimentalnom vanjskom vrednovanju u osnovnim školama (2007), Stručni skup ravnatelja osnovnih škola, Poreč - neobjavljen rad.
- Leutar, Z., Frantal, M. (2006): Stavovi nastavnika o integraciji djece s posebnim potrebama u redovne osnovne škole, Zagreb, *Napredak*, 298 - 312.
- Ljubešić, M. (1997): Jezične teškoće školske djece. Zagreb, *Školske novine*.
- Ljubešić, M., Blaži D., Bolfan-Stošić, N. (1993.): Posebne jezične teškoće djece osnovnoškolske dobi. *Govor*, 10, 17-37.
- Ljubešić, M., Kovačević, M., Babić, Z. (1993.): Interdisciplinarni pristup posebnim jezičnim teškoćama. *Zbornik radova sa 4. Strokovnog srećanja logopedov Slovenije*, Portorož, 74-80.
- Kiš - Glavaš, L. (2000): Stavovi prema integracijskoj edukaciji djece s posebnim potrebama, *Dijete i društvo*, časopis za promicanje prava djeteta (1332 - 3210), 2, 23 -35.
- Međunarodna klasifikacija bolesti i srodnih zdravstvenih problema, MKB - 10, (1994), Zagreb, Medicinska naklada.
- Pravilnik o osnovnoškolskom odgoju i obrazovanju učenika s teškoćama u razvoju, (1991), *Narodne novine*, broj 23, Zagreb.

- Radovančić, B. (1985): Stavovi nastavnika prema odgojno-obrazovnoj integraciji djece s oštećenim sluhom. Defektologija, 21, 2, Zagreb, 39-45.
- Radovančić, B. (1994a): Stavovi nastavnika prema odgojno-obrazovnoj integraciji djece s oštećenim sluhom. Defektologija, 21, 2., Zagreb.
- Radovančić, B. (1994b): Subjektivne pretpostavke odgojno-obrazovne integracije djece s oštećenim sluhom. Defektologija, 30, 1, 33-47, Zagreb.
- Radovančić, B. (1994c): Faktorska struktura stavova nastavnika redovnih osnovnih škola prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom. Defektologija, 30, 2, 103-115.
- Radovančić, B. (1994d): Kongruencija latentnih prostora stavova roditelja učenika s oštećenim sluhom i roditelja učenika koji čuju prema odgojno-obrazovnoj integraciji učenika s oštećenim sluhom. Defektologija, 30, 1, 9-33.
- Radovančić, B. (1995): Osnove rehabilitacije slušanja i govora. Fakultet za defektologiju, SOOS Hrvatske, Zagreb.
- Sadler, J. (2005): Knowledge, Attitudes and Beliefs of the Mainstream Teachers of Children with a Preschool Diagnosis of Speech/Language Impairment, Child Language Teaching and Therapy, v21 n2 p 147 - 164.
- Stančić, V. i sur. (1982): Odgojno-obrazovna integracija djece s teškoćama u razvoju (Teorijski problemi istraživanja - Izvještaj br. 1.). Fakultet za defektologiju, Zagreb.
- Stančić, V. (1984): Neki subjektivni i objektivni uvjeti odgojno-obrazovne integracije djece s teškoćama u razvoju. Defektološka teorija i praksa, 33, 3-4, 119-128.
- Talmor, R., Reiter, S., Feigin, N (2005): Factors relating to regular education teacher burnout in inclusive education, European Journal of Special Needs Education, Vol. 20, No 2, pp. 215. - 229.
- Uzelac, M. (1989): Subjektivne pretpostavke odgojno-obrazovne integracije djece s oštećenim sluhom. Magistarski rad. Fakultet za defektologiju, Zagreb.

ATTITUDES OF HISTORY TEACHERS IN REGULAR ELEMENTARY SCHOOLS TOWARDS INTEGRATED HEARING IMPAIRED PUPILS AND PUPILS WITH SPEECH AND LANGUAGE DISORDERS IN COMMUNICATION AND SPECIFIC DIFFICULTIES IN STUDYING

Abstract: In this paper we analyze the attitudes of history teachers in elementary schools of northwest Croatia towards the pupils with hearing and/or speech impairments and the pupils with speech and voice disorders in communication and specific difficulties in studying integrated into regular schools. Investigation includes 78 history teachers in some regular elementary schools of northwest region of the Republic of Croatia: City of Zagreb - West, Ivanić Grad - Zagreb county, Zaprešić - Zagreb county, Sisak.

From the obtained results it is obvious that history teachers have the most favourable attitudes towards the process of integration, but they are less favourable towards the conditions of work and implementation of educational integration. The analysis of obtained results shows that history teachers have predominantly negative attitudes towards the conditions of teaching in which educational integration is carried out when a pupil with difficulties in development is in the class. The results of examination of history teachers' attitudes are mostly uniform, i.e. there is no statistically significant difference. In northwest Croatia for some variables statistically significant difference is obtained in the sample of examinees inside the County of Zagreb.

Key words: History teachers' attitudes, pupils with hearing and/or speech impairments, pupils with speech and voice disorders in communication and specific difficulties in studying, educational integration